

**VNUK, REBECCA. THE WEEDING
HANDBOOK: A SHELF-BY-SHELF GUIDE.
2ND ED. CHICAGO: ALA EDITIONS, 2022.**

Priručnik o pročišćavanju građe u knjižnicama napisala je američka knjižničarka Rebecca Vnuk. Autorica se u američkoj knjižničarskoj zajednici istaknula kao knjižničar, savjetnik i edukator, a iskustvo je stekla radeći na brojnim pozicijama i poslovima u narodnim knjižnicama. Ovo drugo, dopunjeno izdanje priručnika izdalo je Američko knjižničarsko društvo. Priručnik se sastoji od trinaest poglavlja koje autorica temelji na vlastitom i prikupljenim iskustvima drugih knjižničara. Na kraju se nalazi popis preporučene literature, no unutar poglavlja također ne manjka uputa o dodatnim izvorima informacija. Usto knjiga sadrži kazalo imena i pojmova te u dodatku priloženih desetak primjera planova za pročišćavanje fondova u američkim knjižnicama kao primjere dobre prakse. Autorica na početku knjige upućuje na publikaciju *CREW: A Weeding manual for modern libraries*, za koju smatra da bi je trebalo proučiti sve osoblje uključeno u postupke pročišćavanja knjižnične građe, a koja joj je poslužila kao inspiracija. Navedena publikacija dostupna je besplatno na daljinu i može se preuzeti. Premda je naglašeno da je priručnik namijenjen knjižničarima narodnih i školskih knjižnica, tematika bi mogla zanimati i one iz visokoškolskih knjižnica jer ih se autorica dotiče u pojedinim poglavljima, a visokoškolske knjižnice zastupljene su i u priloženim primjerima planova za pročišćavanje. Priručnik neće pomoći osoblju knjižnica koje prikupljaju obvezni primjerak ili imaju posebne zbirke, poput zavičajne ili zbirke starih i rijetkih knjiga, gdje se ne primjenjuju načela pročišćavanja koje autorica zagovara. No zato će izvrsno poslužiti knjižničarima zbirki koje žele postići veći obrtaj građe.

U osnovi priručnika ideja je o pročišćavanju zbirki od građe koja iz bilo kojeg razloga ne zaslužuje više imati svoje mjesto na polici. Autorica zauzima čvrsta stajališta oko toga što knjižnica nikako ne bi trebala zadržati na policama, bez obzira na to što nema naslov koji bi korisnicima mogla ponuditi u zamjenu, poput zastarjele građe koja se tiče zdravlja i medicine ili npr. građu iz geografije s političkim granicama i nazivima država koje više ne postoje. Jasno joj je da se katkad teško odvojiti od građe koja se prethodno pažljivo birala i za koju su izdvojena financijska sredstva te da je ponekad nezamislivo da neka knjiga više nema nikakvu vrijednost. No upozorava na to da knjižnice nisu i nikada neće biti – arhivi. Ne postoji dovoljno mjesta za držanje sve građe, niti za tim postoji potreba jer

knjižnicu vidi kao „organizam koji se stalno mijenja“. Pročišćavanje pomaže da taj organizam napreduje i razvija se.

Jednako tako autorica podsjeća da misija knjižnica nije korisnicima potaknuti nostalgiju, već pružiti relevantnu informaciju. Smatra i vodi se time da knjige treba gledati kao stvari i predmete, bez emocionalne povezanosti i privrženosti, te da javne knjižnice ne služe prikupljanju predmeta, već pružanju pristupa informacijama koje služe zajednici – prikupljanjem predmeta bave se druge ustanove. Stoga smatra da će usvajanjem takvoga stava i takvim pristupom bez emotivne vezanosti knjižničari moći mnogo jednostavnije i učinkovitije pristupiti pročišćavanju i izlučivanju građe.

U uvodnom poglavlju autorica nabraja korake koji prethode samom pročišćavanju i navodi nekoliko metoda koje mogu poslužiti u provedbi postupka. Ne oslanjajući se isključivo na statističke pokazatelje posudbe, upućuje na druge kriterije o kojima bi trebalo promišljati tijekom odlučivanja treba li nešto izdvojiti iz aktivnog fonda. Dotiče se i konkretnih situacija nudeći rješenja za njih. Razloge za pročišćavanje potkrepljuje dobrobitima koje iz toga proizlaze za knjižnicu i korisnike.

Priručnik je strukturiran tako da dalje slijede poglavlja koja sadrže napatke za pročišćavanje građe raspoređene prema područjima Deweyjeve decimalne klasifikacije. Premda je u hrvatskim knjižnicama većinom u primjeni Univerzalna decimalna klasifikacija, sadržaj priručnika i savjeti autorice primjenjivi su i u knjižnicama hrvatskog knjižničnog sustava. Za svako područje autorica preporučuje i koje je to razdoblje nakon kojeg bi građa trebala biti otpisana, upozoravajući pritom posebno na tematiku koja je unutar nekog područja specifična pa zahtijeva pažljivije i složenije promišljanje. Navodi također koji bi se naslovi mogli zadržati bez obzira na godinu izdanja, odnosno koji načelno ne zastarijevaju. Zanimljiva je praksa značajnog smanjivanja ili čak ukidanja priručnih zbirki u američkim knjižnicama zbog slabog korištenja građe i velikog broja referentnih izvora informacija u elektroničkom obliku. Građa priručne zbirke uglavnom se tada premješta u posudbenu potaknuto stavom da građa samo zauzima mjesto ako se ne koristi i tako predstavlja svojevrsni trošak. Premještanjem u posudbenu zbirku pokazat će se je li ta građa nužna jer – ili će se koristiti ili je nepotrebna i može se izlučiti.

U svim poglavljima provlači se isprepletenost nekoliko načela o kojima se preporučuje voditi brigu – potražnja za građom, relevantnost informacija i stanje građe (fizičko) u kombinaciji s prostorom na raspolaganju. Usto se upućuje da treba obratiti pažnju na to kako su ljudi i koncepti u građi predstavljeni, jesu li i kako zastupljene marginalizirane skupine društva te može li se naći novija građa kojom bi se primjerak zamijenio. Ističe se gledište da knjižnice trebaju biti zrcala i prozori zajednice – s jedne strane trebaju predstavljati zajednicu i u njima se zajednica treba ogledati, dok s druge strane toj istoj zajednici treba pružiti priliku za rast i razvoj, pa su knjižnice prozori u svijet znanosti, drugih kultura, stavova i stilova.

Unutar poglavlja autorica pročišćavanje dovodi u vezu sa sredstvima osnivača knjižnica i poreznih obveznika koji zbog izdvojenih sredstava za nabavu mogu imati negativne reakcije, osobito kada se radi o većem broju izlučene građe. Zato posebno naglašava važnost toga da se proces i razlozi izlučivanja građe komuniciraju sa svim dionicima – i korisnicima i osobljem. Navodi ideje kako informirati javnost i uključiti osoblje, za koje je osobito važno da razumije proces i može korisnicima odgovoriti na moguća pitanja. Obavještavajući javnost unaprijed o razlozima i učincima izdvajanja, mogu se izbjeći potencijalni incidenti. Cijelo jedno poglavlje autorica je posvetila slučajevima koji su pošli „ukrivo“ i ukazuje na korake koji su mogli promijeniti rasplet situacija. No naznačuje i da, radi li se pročišćavanje redovito, takvi veliki projekti načelno neće biti ni potrebni, pa se mogućnost incidenata i krive percepcije javnosti proporcionalno smanjuje.

U priručniku je istaknuta i važnost planova za pročišćavanje iz nekoliko razloga. Imati takav dokument vrijedno je jer osoblju daje konkretne upute kako će i kada provoditi postupak. Protekom vremena i dolaskom novog osoblja osigurat će se kontinuitet i dosljednost u izgradnji zbirke, kao i njezina cjelovitost. Takav dokument služi i u kontekstu osiguranja transparentnosti postupka izdvajanja građe iz aktivnog fonda u odnosu knjižnice prema javnosti. Naime planovi, osim što služe osoblju, mogu biti ključni u slučaju propitivanja samog postupka i žalbi korisnika, osnivača ili drugih aktera iz zajednice. Oni su nešto na što se knjižničari mogu pozvati i na što mogu uputiti pa je poželjno i da su javno dostupni. Zbog svega navedenog autorica potiče i ohrabruje da takav dokument imaju sve knjižnice i da ga redovito osuvremenjuju te u posljednjem poglavlju skreće pažnju na pojedinosti vezane za njihovu izradu, sadržaj i reviziju.

Unutar većine poglavlja umetnuti su intervjui s knjižničarima iza kojih su praktična iskustva i koji su imali priliku provoditi veće i manje projekte pročišćavanja građe. Osim što ističu osnovne principe kojima su se vodili tijekom tih projekata, navode i da se njihova edukacija o tom stručnom poslu uglavnom stjecala informalnim i dijelom neformalnim obrazovanjem.

Vrijedan su dodatak na kraju i primjeri planova za pročišćavanje nekoliko američkih narodnih, visokoškolskih i školskih knjižnica. Oni se međusobno razlikuju opsegom i dubinom razrađenosti, što je razumljivo jer se radi o različitim vrstama i veličinama knjižnica. Neki od njih sadrže naputke po područjima Deweyjeve decimalne klasifikacije prema podatku o zadnjoj posudbi, drugi daju opće smjernice uz isticanje nekih specifičnosti s obzirom na vrstu medija ili područje. Dio njih sadrži smjernice dodatno podijeljene prema zbirkama, npr. odvojeno za priručnu zbirku ili tzv. opći, posudbeni fond, ili pak prema korisničkoj populaciji, npr. za zbirku namijenjenu odraslima, mladima ili djeci. Svi predstavljaju dragocjene primjere iz prakse i mogu biti izvrsna polazišna točka knjižničarima koji žele sastaviti svoje planove za pročišćavanje.

Autorica u priručniku možda ne daje odgovore za sve situacije u kojima se knjižničar može naći tijekom provedbe postupka pročišćavanja fonda, ali svakako može osvijestiti o čemu bi se sve moglo promisliti prije odluke hoće li se neka jedinica građe vratiti na policu, premjestiti u spremište ili pak izlučiti. Bez obzira na to što je sadržaj priručnika temeljen na američkom iskustvu i primjerima, publikacija je vrijedna zbog opće primjenjivih načela pročišćavanja fonda, iskustava i savjeta. Preporučuje se knjižničarima narodnih, visokoškolskih i školskih knjižnica, ali može poslužiti i onima iz ostalih vrsta knjižnica, kao i studentima knjižničarstva za dobivanje uvida u praktičan rad važnog segmenta procesa izgradnje zbirki.

Kristina Krpan
kristina.krpan@kgz.hr